

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΙΣΤΟΡΙΑ
Ημερομηνία: Κυριακή 24 Απριλίου 2016
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΟΜΑΔΑ Α

ΘΕΜΑ Α1

Ομάδα Ιαπόνων (σχ. βιβλ.σ.86): «Το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο ... δεν μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908...»

Κοινοβουλευτική ομάδα, πολιτικό μόρφωμα, υπό τον Δημήτριο Γούναρη, που ιδρύθηκε το 1906. Αποτελέσε το μοναδικό νέο πολιτικό στοιχείο από τη χρεοκοπία της Ελλάδας, το 1893, έως το κίνημα στο Γουδί, το 1909. Επίκεντρο της κριτικής τους ήταν η αδυναμία του πολιτικού συστήματος να προσαρμοστεί στις εξελίξεις της κοινωνίας. Η ομάδα ΔΕΝ μπόρεσε να επιβιώσει και διαλύθηκε το 1908.

Ανόρθωση (σχ. βιβλ.σ.89): «Φορείς των νέων ιδεών ... με την παροχή γης στους ακτήμονες.»

Γενικό σύνθημα των ανεξάρτητων πολιτικών που συμμετείχαν στις εκλογές της 8^{ης} Αυγούστου 1910, οι οποίοι είτε κατά μόνας είτε μαζί με άλλους, σε ανεξάρτητα ψηφοδέλτια διεκδικούσαν τις ψήφους των δυσαρεστημένων με τα παλιά κόμματα εκλογέων. Με την "ανόρθωση", ανάλογα με την περιοχή που ήταν υποψήφιοι και τον πληθυσμό στον οποίο απευθύνονταν, εννοούσαν είτε την υλοποίηση των αιτημάτων των συντεχνιών, όπως εκφράστηκαν στα συλλαλητήρια του 1909, είτε την επίλυση του αγροτικού ζητήματος με την παροχή γης στους ακτήμονες.

Οργανισμός (σχ. βιβλ.σ.140): «Τον Ιούλιο του 1914 ... να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο.»

Τον Ιούλιο του 1914 ιδρύθηκε στη Θεσσαλονίκη ο Οργανισμός, με σκοπό την άμεση περίθαλψη και στη συνέχεια την εγκατάσταση των προσφύγων σε εγκαταλελειμμένα τούρκικα και βουλγάρικα χωριά της κεντρικής και Ανατολικής Μακεδονίας. Παρεχόταν συσσίτιο, προσωρινή στέγη και ιατρική περίθαλψη μέχρι οι πρόσφυγες να βρουν εργασία ή να αποκτήσουν γεωργικό κλήρο.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Α(α)

ΘΕΜΑ Α2 (σχ. βιβλ.σ.40-41):

1. ΛΑΘΟΣ
2. ΣΩΣΤΟ
3. ΛΑΘΟΣ
4. ΣΩΣΤΟ
5. ΣΩΣΤΟ

ΘΕΜΑ Β1

(Σχ. Βιβλ. σελ.94-96): «Στις εκλογές που προκηρύχθηκαν ...Ίωνος Δραγούμη, το 1920.»

ΘΕΜΑ Β2

(Σχ. Βιβλ. σελ. 219): «Αλλά ο Βενιζέλος, ως πρωθυπουργός της Ελλάδας, ... 12 Οκτωβρίου 1912.»

ΟΜΑΔΑ Β¹

ΘΕΜΑ Γ²

Η ανάπτυξη του εξωτερικού εμπορίου ακολούθησε ρυθμούς ανάλογους με τη γενικότερη βελτίωση των εθνικών οικονομικών μεγεθών αλλά και με τους ρυθμούς ανάπτυξης της διεθνούς εμπορικής κίνησης³.

Αν λάβουμε υπόψη τις παραγωγικές δυνατότητες της Ελλάδας στη διάρκεια του πρώτου αιώνα της ανεξαρτησίας της, δεν πρέπει να μας εκπλήσσει το γεγονός ότι το μεγαλύτερο μέρος του εξωτερικού της εμπορίου αφορούσε γεωργικά προϊόντα. Στις εξαγωγές, περισσότερο από τα 2/3 (σε αξία) του συνόλου, ήταν γεωργικά προϊόντα. Η γενική τάση μάλιστα οδηγούσε προς τη διεύρυνση του ποσοστού των εξαγωγών αγροτικών προϊόντων, που έφτασαν να αντιπροσωπεύουν τα 3/4 των συνολικών εξαγωγών στη δεκαετία 1900-1910. Στην κατηγορία αυτή την πρώτη θέση είχε η σταφίδα, που από μόνη της πλησίαζε σε αξία το 1/2 των συνολικών εξαγωγών. Ακολουθούσε με μεγάλη διαφορά το ελαιόλαδο και, μετά το 1900, το κρασί.

Τη θέση αυτή επιβεβαιώνει και το ιστορικό παράθεμα της Ι.Ε.Ε. σύμφωνα με το οποίο η σταφίδα αναδείχθηκε σε πρώτο εξαγόμενο είδος και εξαιτίας της ζήτησής της η χώρα εμφανιζόταν ως καθαρά εξαγωγική στις διεθνείς συναλλαγές. Είχε μάλιστα φτάσει σύμφωνα πάντα με το ίδιο απόσπασμα να καλύπτει το 50%-75% των εξαγωγών με αποτέλεσμα η σταφίδα να παραλληλιζείται από τον Ξ. Ζολώτα με τη

¹ Οι απαντήσεις στα θέματα Γ και Δ της Ομάδας Β είναι ενδεικτικές ως προς τη δομή και τη σύνθεση των πληροφοριών και δεν δεσμεύουν το μαθητή και τον διορθωτή.

² Από το σχολικό βιβλίο αξιοποιούνται οι σελ.18-19 («Αν λάβουμε υπόψη ... κρασί» και «Οι χώρες με τις οποίες ... όγκου και αξίας») καθώς και η σελ. 49 («Το 1910...των μεταναστών»).

³ Η πρώτη παράγραφος της απάντησης χρησιμοποιείται εισαγωγικά και θεωρείται προαιρετική.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Α(α)

σημασία του καφέ για τη Βραζιλία, ενώ της αποδόθηκε και ο χαρακτηρισμός «χρυσός της Κορινθίας» εξαιτίας των ωφελειών συναλλάγματος και χρυσού.

Εξάλλου και από τον στατιστικό πίνακα αποδεικνύεται ότι από το 1960 έως και το 1910 μεταξύ των τεσσάρων αγροτικών προϊόντων (ελαιολάδου, οίνου, σταφίδας και καπνού) η σταφίδα αποτελεί το βασικό εξαγωγίμο προϊόν. Αναλυτικότερα, αγγίζει ή και ξεπερνάει το 50% των εξαγωγών της χώρας έως και το 1889. Η μείωση της εξαγωγής και η πτωτική πορεία της σταφίδας αρχίζει μετά το 1892-95 και μόνο κατά την περίοδο 1898-1901 υπάρχει μια αυξητική τάση σε 45% επί του συνολικού ποσοστού των εξαγωγίμων προϊόντων. Παρατηρώντας μάλιστα και των σύνολο των εξαγωγών στην ίδια περίοδο μπορεί εύκολα να διαπιστώσει κανείς τη θέση που κατείχε η σταφίδα στην εξαγωγή προϊόντων καθώς η ποσοστιαία αύξηση ή μείωση της εξαγωγής σταφίδας επηρεάζει αντίστοιχα και το σύνολο των εξαγωγικών προϊόντων καθώς τα άλλα αγροτικά προϊόντα παρουσιάζουν μικρές μεταβολές και κατέχουν μικρό μερίδιο της αγοράς χωρίς να μπορούν να επηρεάσουν όπως η σταφίδα το σύνολο των εξαγωγών.

Συνέπεια αυτής της κατάστασης ήταν η Ελλάδα να αναπτύξει στο διάστημα αυτό εμπορικούς δεσμούς, ως επί το πλείστον, με τα βιομηχανικά κράτη της Δυτικής Ευρώπης. Η Αγγλία απορροφούσε το σύνολο σχεδόν των εξαγωγών σταφίδας αλλά και ένα σημαντικό ποσοστό των μεταλλευμάτων (μολύβδου). Η Γαλλία αλλά και μικρότερα ευρωπαϊκά κράτη, όπως ήταν π.χ. το Βέλγιο, ακολουθούσαν. Αντίθετα, οι εμπορικές σχέσεις με την Οθωμανική αυτοκρατορία, αν και υπαρκτές, δεν βρίσκονταν στην πρώτη θέση από πλευράς όγκου και αξίας. Έτσι σύμφωνα με το ιστορικό παράθεμα το εμπόριο της σταφίδας έδωσε τη δυνατότητα δημιουργίας μιας εμπορικής τάξης που επέδρασε σημαντικά στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας.

Συνέπεια όμως της σταφιδικής κρίσης, όταν αυτή εκδηλώθηκε, ήταν να συγκλονιστεί η ελληνική κοινωνία και να οδηγηθεί από την αγροεμπορευματική μορφή σε «θεμελίωση παραγωγικότερων και λιγότερο μεταπρατικών μορφών» αφού αποτέλεσε τον καταλύτη για την αλλαγή της ελληνικής κοινωνίας. Ειδικότερα η σταφιδική κρίση ώθησε του αγρότες σε αλλαγή νοοτροπίας και στις σημαντικότερες συνέπειες συγκαταλέγεται η εμφάνιση κοινωνικών κινημάτων στη δυτική Πελοπόννησο γεγονός που συνέδραμε στην εμφάνιση αντίστοιχων κινημάτων και σε άλλους χώρους.

Η αγροτική κρίση βέβαια αντιμετωπίστηκε με την υπερπόντια μετανάστευση, η οποία, κατά την εποχή αυτή, πήρε μεγάλες διαστάσεις αν και σύμφωνα με το παράθεμα υπήρξε και το αντίστροφο αποτέλεσμα, δηλαδή να εξασθενήσει η σταφιδική οικονομία εξαιτίας της μαζικής μετανάστευσης προς την Αμερική το 1890-1900. Ωστόσο, η μετανάστευση στις ΗΠΑ όχι μόνο εκτόνωσε τις κοινωνικές εντάσεις που δημιούργησε η σταφιδική κρίση αλλά πολύ γρήγορα ενίσχυσε την οικονομία της υπαίθρου μέσω των πολύ σημαντικών εμβασμάτων των μεταναστών. Επίσης την ίδια περίοδο υπήρξε και εσωτερική μετανάστευση λόγω της σταφιδικής κρίσης με αποτέλεσμα να ενισχυθούν με εργατικά χέρια τα αστικά κέντρα στην περιοχή Αθήνας-Πειραιά.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Α(α)

ΘΕΜΑ Δ⁴

Ο αριθμός των προσφύγων, οι οποίοι κατέφυγαν στην Ελλάδα κατά το 19ο αιώνα, δεν ήταν πολύ μεγάλος. Αντίθετα, τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα τα κύματα των προσφύγων που έφθαναν στην Ελλάδα ήταν συχνότερα και πολυαριθμότερα. Αποκορύφωμα της προσφυγικής κίνησης προς την Ελλάδα αποτέλεσε ο ξεριζωμός του Ελληνισμού της Μικράς Ασίας και της Ανατολικής Θράκης το 1922, λόγω της πρωτοφανούς έκτασής του. Ωστόσο, και πριν το 1922 κύματα προσφύγων έφθαναν στη χώρα. Αιτία ήταν οι πολεμικές συγκρούσεις και η εχθρότητα μεταξύ των κρατών της Βαλκανικής χερσονήσου, ως συνέπεια του γενικότερου ανταγωνισμού στην περιοχή.

Συγκεκριμένα, οι πρώτοι Έλληνες που πέρασαν μαζικά τα σύνορα τον 20ό αιώνα ήταν οι κάτοικοι της Ανατολικής Ρωμυλίας, περιοχής της Βουλγαρίας με σημαντικό ελληνικό πληθυσμό. Η αναγκαστική μετανάστευση στην Ελλάδα το 1906 ήταν συνέπεια των βιαιοπραγιών των Βουλγάρων, εξαιτίας του ανταγωνισμού Ελλάδας-Βουλγαρίας για την επικράτηση στην υπό οθωμανική κυριαρχία Μακεδονία (Μακεδονικός Αγώνας). Τον ίδιο χρόνο (1906) Έλληνες κάτοικοι της Ρουμανίας απελάθηκαν, λόγω της έξαρσης που γνώριζε την ίδια εποχή το Κουτσοβλαχικό ζήτημα, το οποίο επηρέαζε τις σχέσεις Ελλάδας-Ρουμανίας.

Μετά την υπογραφή της συνθήκης του Βουκουρεστίου τον Αύγουστο του 1913, με την οποία τερματίζονταν οι Βαλκανικοί πόλεμοι, Έλληνες από τη Βουλγαρία, καθώς και από τη Δυτική Θράκη και το τμήμα της Ανατολικής Μακεδονίας, που είχαν κατακυρωθεί στη Βουλγαρία, καθώς και από περιοχές που είχαν παραχωρηθεί στη Σερβία, έφθασαν στην Ελλάδα. Την εποχή αυτή έφθασε και το πρώτο μεταναστευτικό ρεύμα από τη Ρωσία. Έλληνες της περιοχής του Καυκάσου, με την αναγγελία της προσάρτησης της εύφορης Μακεδονίας, άρχισαν να μεταναστεύουν στην Ελλάδα, με την ελπίδα ότι θα τους παραχωρούσαν γη. Κάποιοι από αυτούς κατόρθωσαν να εγκατασταθούν στην Κεντρική Μακεδονία. Το μεταναστευτικό ρεύμα αναχαιτίστηκε με επέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης.

Έλληνες πρόσφυγες ήλθαν επίσης από τη Βόρειο Ήπειρο το 1914-1916. Σύμφωνα με το δεύτερο παράθεμα, Έλληνες κάτοικοι της Αλβανίας, μετά την ανακήρυξή της σε ανεξάρτητο κράτος και την εκκένωση του νότιου τμήματος της χώρας από τον ελληνικό στρατό, κατέφυγαν στην Ελλάδα. Επίσης, Έλληνες από την Ανατολική Μακεδονία, την οποία είχαν καταλάβει οι Βούλγαροι ως σύμμαχοι των Γερμανών, έφθασαν το 1916. Μετά τη λήξη των εχθροπραξιών το 1918, αυτοί επέστρεψαν στις εστίες τους.

Λίγα χρόνια αργότερα, τον Νοέμβριο του 1919, υπογράφηκε η συνθήκη του Νεϊγύ, που προέβλεπε την παραχώρηση της Δυτικής Θράκης από τη Βουλγαρία στην Ελλάδα. Στη συνθήκη ήταν συνημμένο το «Σύμφωνο περί αμοιβαίας μεταναστεύσεως μεταξύ Ελλάδος και Βουλγαρίας», που όριζε την εθελούσια μετανάστευση

⁴ Από το σχολικό βιβλίο αξιοποιούνται οι σελ.137(«Ο αριθμός των προσφύγων...επέμβαση της ελληνικής κυβέρνησης.») και 140 («Παράλληλα με την άφιξη...νησιά Αργοσαρωνικού.»)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2016
Β' ΦΑΣΗ

E_3.Ιλ3Α(α)

πληθυσμών. Κατέχει μάλιστα ξεχωριστή θέση στην ιστορία του προσφυγικού ζητήματος, καθώς με βάση αυτό, αναχώρησαν από την Ελλάδα περίπου 50.000 Βούλγαροι και από τη Βουλγαρία –κυρίως από την περιοχή της Ανατολικής Ρωμυλίας- περίπου 30.000 Έλληνες (περίπου 20.000 ακόμη Έλληνες είχαν μεταναστεύσει πριν από την υπογραφή της συνθήκης) γεγονός που επιβεβαιώνει και το πρώτο ιστορικό παράθεμα.

Την περίοδο 1919-1921, λόγω της Ρωσικής Επανάστασης και της κατάληψης ρωσικών επαρχιών από τους Τούρκους, η θέση των Ελλήνων της Ρωσίας είχε καταστεί δύσκολη, όπως διαπιστώνεται στο δεύτερο παράθεμα. Έτσι, μεγάλο μέρος των Ελλήνων της Ρωσίας, περίπου 55.000 πρόσφυγες, κατέφυγε στα λιμάνια της Μαύρης Θάλασσας και από εκεί διαπεραιώθηκε στην Ελλάδα. Ανάμεσα σε αυτούς πρέπει να συνυπολογίσει κανείς τους Έλληνες του Πόντου, οι οποίοι είχαν μετακινηθεί στη γειτονική Ρωσία τόσο κατά τη διάρκεια των ρωσο-τουρκικών πολέμων του 19^{ου} αιώνα όσο και μετά την απόβαση του ελληνικού στρατού στα μικρασιατικά παράλια αλλά και την υποχώρηση του ρωσικού στρατού από τουρκικές επαρχίες που είχε καταλάβει.

Μάλιστα, αποστολή του Υπουργείου Περιθάλψεως έφτασε το καλοκαίρι του 1919 στο Βατούμ, μετά από έκκληση βοήθειας των Ελλήνων της νότιας Ρωσίας. Όπως πληροφορεί το παράθεμα, αυτή μερίμνησε για την περίθαλψη των απόρων και τη μεταφορά 53.000 Ελλήνων στη Θεσσαλονίκη. Τους Έλληνες ακολούθησαν Αρμένιοι και περίπου 30.000 Ρώσοι, που αποτελούσαν κατά κύριο λόγο τμήμα της στρατιάς του Βράγγελ.

Κατά το ίδιο διάστημα Έλληνες πρόσφυγες ήλθαν από τη Ρουμανία (το 1919 από περιοχές που αποτέλεσαν πεδίο πολεμικών συγκρούσεων) και από την Αίγυπτο αιχμάλωτοι στρατιώτες του οθωμανικού στρατού, οι οποίοι συνελήφθησαν από τους Άγγλους.

Επίσης, σύμφωνα με το δεύτερο ιστορικό παράθεμα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1910 μετακινήσεις σημειώθηκαν και από τα ιταλοκρατούμενα Δωδεκάνησα. Συγκεκριμένα, περίπου 32.000 Δωδεκανήσιοι, προερχόμενοι κυρίως από την Κάλυμνο και τη Σύμη, εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, τον Πειραιά, στη Θεσσαλονίκη, τη Σάμο, τη Σύρο και την Κρήτη.

Συνολικά, μέχρι το 1920, είχαν καταφύγει στην Ελλάδα περίπου 800.000 πρόσφυγες. Αυτοί, είτε έφθασαν μόνοι τους, είτε μεταφέρθηκαν με φροντίδα και μέσα που διατέθηκαν για το σκοπό αυτό από το κράτος (ζώα, οχήματα, αμαξοστοιχίες, πλοία).